

**LAJITASA-ARVOINEN MORAALIFILOSOFIA
JOHN RAWLSIN
OIKEUDENMUKAISUUSTEORIAN POHJALTA**

**Emmaleena Tuomisalo
Kandidaatintutkielma
Filosofia
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Humanistis-
yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022**

Sisällys

1. JOHDANTO.....	3
2. RAWLSIN OIKEUDENMUKAISUUSTEORIA.....	6
3. TIETÄMÄTTÖMYYDEN VERHO JA LAJIEPÄTIETOISUUS.....	9
3.1 Rawlsin kanta ja sen ongelmallisuus.....	9
3.2 Lajiepätietoisuuden lisääminen Rawlsin teoriaan.....	11
3.3 Mark Rowlands ja kritiikki	15
4. JOHTOPÄÄTÖKSET	18
LÄHDELUETTELO	19

1. JOHDANTO

Tässä tutkielmassa käsittelen mahdollisuutta hyödyntää kontraktaristista, eli sopimukseen pohjautuvaa moraaliteoriaa eläinoikeudellisesti tasa-arvoisen moraalifilosofian luomiseen. Pohjaan tämän yhdysvaltalaisen yhteiskunta- ja moraalifilosofin John Rawlsin poliittisfilosofiseen teokseen *Oikeudenmukaisuusteoria* (A Theory of Justice, 1971). Siinä Rawls käsittelee oikeudenmukaisen yhteiskunnan järjestäytymistä kontraktaristisen teorian avulla (Rowlands, 1997, 236). Rawlsin käsitys oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta perustuu sopimusteoreettiseen alkuasemaan. Tässä alkuasemassa yksilöt eivät ole tietoisia omasta tulevasta sosioekonomisesta asemastaan ja ovat niin sanotun *tietämättömyyden verhon* takana (Rawls, 1971, 12). Tämä ajatuskoe on Rawlsin mukaan tapa oikeudenmukaisten moraaliperiaatteiden löytämiseen.

Rawlsin teoria tarjoaa *kontraktaristisen* vaihtoehdon perinteisesti moraaliteorioiden kenttää hallinneille *utilitarismille* ja *intuitionismille* (Rawls, 1971, 3). Toisin kuin kontraktarismissa, utilitarismin pohja on hyödyn maksimoinnissa (Driver, 2014). Intuitionismi taas esittää, että oikeat moraaliperiaatteet on mahdollista löytää intuitiivisesti ilman, että päättelyyn tarvitaan ylimääräistä argumentointia. (Stratton-Lake, 2020) Tämä eroaa kontraktaristisen sopimusteoreettisesta pohjasta. Kontraktarismissa yhteiskunnan jäsenet sopivat yhteisestä moraaliosopimuksesta, jonka mukaan yhteiskunta järjestetään. Kyseisen moraalifilosofian oletus on, että ihmiset ovat ensisijaisesti omaa etuaan tavoittelevia. Tätä ominaisuutta voidaan hyödyntää, kun pyritään muodostamaan oikeudenmukainen yhteiskunta. Ajatuksena on kuvitteellinen alkuasema, ”neutraali alkutilanne” jossa omaa etuaan ajavat rationaaliset yksilöt pyrkivät takaamaan oman hyvinvointinsa sopimuksen muodostamalla. (Cudd ja Seena, 2021), Rawlsin ajatuksena on, että tällaisen ajatuskokeen ja sen avulla muodostetun sopimuksen avulla saadaan muodostettua pohja oikeudenmukaiselle yhteiskunnalle.

Pyrin Rawlsin teoksen ja sen kommentaattorien tekstien avulla selvittämään, millä tavoin hänen sopimusteoreettista malliaan on mahdollista soveltaa ei-inhimillisiin eläinlajeihin (tästä lähtien sanalla ”eläimet” viitataan näihin eläinlajeihin). Kommentaareista keskityn erityisesti Mark Rowlandsin sekä Robert Garnerin tutkimuksiin.

Tutkielmassa analysoin Rawlsin perusteita sille, että hän on jättänyt eläimet teori-
ansa ulkopuolelle. Tarkastelen sitä, miten nämä argumentit näyttäytyvät kommentaattorien tulkintojen ja alkuperäisteoksesta tehtyjen havaintojen valossa. Tutkielmassa siis selvitän, että Rawlsin omaa kantaa ei voida ohittaa, kun pysytään täysin alkuperäisen teorian rajoissa. On kuitenkin mahdollista argumentoida sen puolesta, että Rawlsin teorian pohjalta voidaan hakea eläineettisiä normatiivisia välineitä.

Rawls on kirjoittanut myös muita teoksia *Oikeudenmukaisuusteorian* jälkeen, kuten vuonna 1999 julkaistun *Kansojen Oikeus* - ja 1993 julkaistun *Political Liberalism* -teoksen (ei suomennettu), mutta tässä tutkielmassa keskityn lähinnä *Oikeudenmukaisuusteoria*-teoksen 1971 julkaistuun versioon. Joitakin viittauksia tehdään myös muihin Rawlsin kirjoittamiin teksteihin. Ruth Abbey (2007, 2) on argumentoinut, että kun siirrytään *Oikeudenmukaisuusteoriasta Political Liberalism*- teokseen, vähenevät Rawlsilaiset eläinoikeudelliset resurssit samalla.

Melko yleinen konsensus kontraktarismien suhteen on se, että vastausta eläinten ja ihmisten väliseen oikeudenmukaisuuteen ei kannata näistä teorioista hakea (Rowlands, 1997, 235). Rawls (1971, 17, 505, 512) ei ole tässä poikkeus, eikä itsekään sisällyttänyt teoriaansa muita lajeja kuin ihmisen, koska ei pitänyt kontraktaristista teori-
aansa tähän soveltuvana.

Kontraktarismien eläimiin kohdistuvat ongelmat perustuvat oletukselle siitä, että eläimet eivät ole rationaalisia toimijoita, jotka voisivat olla mukana sopimuksen laatimisessa (Rowlands, 1997, 235). Jos eläimille jonkinlaista moraalista suojaa tarjotaan, se on epäsuorasti ihmisten kautta saavutettua. Epäsuora suoja syntyy, kun eläimet ovat osallisena ihmisiin liittyvissä asioissa. (Rowlands, 1997, 235) Rowlands (1997, 237) esittää, että tällainen epäsuora suoja on kyseessä esimerkiksi, kun puhutaan koiran omistajuudesta; koira ei ole suojassa vahingoittamiselta koiran omien oikeuksien vuoksi, vaan siksi, että sen omistajalla on oikeus vaatia koiran vahingoittamattomuutta.

Kommentaattoreilla on pääasiassa sama käsitys siitä, että Rawlsin teorian keskittyminen ainoastaan ihmisiin on ongelmallista sen toimivuuden kannalta. Eroavaisuudet ovat siinä, katsooko kommentaattori, että Rawlsin teoriassa on eläinoikeudellista

normatiivista potentiaalia, jota Rawls itse ei osannut hyödyntää, vai onko Rawlsin teoriassa korjaamaton aukko.

Kantaa, jonka mukaan Rawlsin kontraktarismilla on tällaista potentiaalia edustaa Rowlands ja vastakkaista puolta Garner. Diskurssia aiheesta on käyty jo 70-luvulta asti (VanDeVeer, 1979). Koen, että etenkin Garnerin ja Rowlandsin analyysit ovat tämän tutkielman kannalta merkittävintä niiden edustaessa erilaisia kantoja. Kun käsitellään Rawlsia eläinoikeudelliselta kannalta, Garner ja Rowlands ovat myös ehkä vaikuttavimmat Rawlsin kommentaattorit.

Tutkielman tavoitteena on siis ensinnäkin esittää, että Rawlsin teorian soveltaminen on mahdollista niin, että eläimet lasketaan mukaan moraalisuojan piiriin ja että se on tämän lisäksi myös hyvä vaihtoehto oikeudenmukaisten eläinoikeusperiaatteiden löytämiseksi yhteiskunnassa. Toiseksi argumentoin, että Rawlsin ajatus tietämättömyyden verhosta tarjoaa vaihtoehdon neutraalille alkutilanteelle, jossa ihmisellä ei ole perusteetonta erityisasemaa muihin eläinlajeihin nähden. Tämä tulkinta avaa uusia näkymiä ihmisen eläinsuhteen moraalifilosofiseen tarkasteluun, kyseenalaistamiseen ja muokkaamiseen. Aihe on erityisen ajankohtainen myös sen kannalta, että eläinten alisteinen suhde ihmisiin on osoittautumassa epäsuotuisaksi muun muassa ilmastotilanteen ja biodiversiteettikriisin vuoksi. Tämän vuoksi uudenlaista näkökulmaa tarvitaan. Näytän, että Rawlsin ajattelusta johdettu lähestymistapa tarjoaa yhden mahdollisen keinon tällaiseen tarkasteluun. Tarkoituksena on irrottaa Rawlsin moraaliteoria sen ihmiskeskeisistä raameista. Tulen näyttämään, että Rawlsin soveltamiseen liittyy tältä osin myös haasteita.

2. RAWLSIN OIKEUDENMUKAISUUSTEORIA

Rawls julkaisi oikeudenmukaista yhteiskuntaa käsittelevän teoriansa noin puoli vuosisataa sitten. Tämä teos on ollut yhteiskuntapoliittisesti erittäin vaikuttava. Rawlsin (1971, 15) mukaan sen on tarkoitus toimia teoriana, jossa yksilöiden oikeutta vapautteen ei voi korvata esimerkiksi taloudellisella hyödyllä, tai suuremman joukon hyvinvoinnin parantamisella: *”Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa yhtäläiseen kansalaisuuteen liittyvät vapaudet eivät ole keskustelunalaisia asioita; oikeudenmukaisuuden turvaamat oikeudet eivät ole poliittista kauppatavaraa.”*¹ (Rawls, 1971, 15/4)

Tätä teoriaa Rawls kutsuu reiluksi peliksi käsitettynä oikeudenmukaisuutena (justice as fairness). Näin Rawls pyrkii haastamaan perinteiset moraaliteoriat utilitarismin ja intuitionismin ja luomaan uudenlaisen yhteiskuntasopimusteorian. (Rawls, 1971, 3) Intuitionismin perusajatus on se, että moraaliväittämät voidaan tietää ilman argumentointia (Stratton-Lake, 2020). Utilitarismi pyrkii sellaisiin moraaliväittämiin, että hyvinvointi maksimoidaan vastaanottajista riippumatta (Driver, 2014). Utilitarismia noudattaen on periaatteessa mahdollista riistää toisen vapautta, jos sillä on mahdollista edistää toisten hyötyä merkittävästi. Myöskään hyvinvoinnin jakautumisella yksilöiden kesken ei ole merkitystä. (Rawls, 1971, 26) Eläinoikeudellisesta näkökulmasta utilitaristisessa näkökulmassa voidaan ottaa huomioon joko vain ihmiset, tai vaihtoehtoisesti otetaan hyötylaskelmaan mukaan kaikki eläinlajit (Deigh, 210, 93-94). Todennäköisesti vaikuttavin utilitarismia kannattava eläinfilosofi on Peter Singer, jonka painotus on eläinten kyvyssä kärsiä (Gruen, 2017). Hallie Liberto (2017, 300) on myös esittänyt, että jos lajiejätietoisuus lisätään tietämättömyyden verhon taakse, päädytään Rawlsin kannattaman haittojen minimoinnin sijaan Singerin kaltaiseen utilitaristiseen ratkaisuun.

Rawls pitää tärkeimpänä yhteiskunnallisena hyveenä oikeudenmukaisuutta, jonka jäädessä toteutumatta on yhteiskunnallisia instituutiota korjattava. (Rawls, 1971, 3)

¹ Suomenkielisissä suorissa lainauksissa olen hyödyntänyt Terho Pursiaisen (1988) suomenkielistä käännöstä Rawlsin alkuperäisestä teoksesta. Suomenkielisen version sivunumero on viitteessä ensimmäisenä ja englanninkielisen alkuperäiskielisen teoksen toisena.

Tällaisena korjausta vaativana ongelmana hän näkee sen, miten yhteiskunnassa ihmisten syntyessään saadut ominaisuudet, joihin kukaan ei voi itse mitenkään vaikuttaa, asettavat ihmiset epäoikeudenmukaisesti eriarvoiseen asemaan heti alusta lähtien. (Rawls, 1971, 7)

Eriarvoisuuden ongelmaan Rawlsin vastaus on yhteiskunnan oikeudenmukaisuusperiaatteiden laatiminen tietämättömyyden verhon takana. Tietämättömyyden verho on hypoteettinen alkuasetelma, jossa rationaaliset ihmiset sopivat oikeudenmukaisen yhteiskunnan periaatteista. Verhon takana ihmiset sopivat periaatteista tietämättä uskontoaan, sukupuoltaan, älykkyyttään, tai edes käsitystään hyvästä. (Rawls, 1971, 12)

Rationaaliset henkilöt Rawlsin mukaan toimivat niin, että pyrkimyksenä on mahdollisimman tehokkaasti saavuttamaa haluttu lopputulos (Rawls, 1971, 14). Hän kuitenkin muokkaa tätä käsitettä hieman, kun käsittelee osapuolten rationaalisuutta tarkemmin. Tämä muutos on se, että rationaaliset henkilöt verhon takana eivät ole kauteellisia toisilleen. *"Hän ei halua menettää mitään pelkästään saadakseen toisilta pois jotakin. Häntä ei masenna, jos hän saa tietää tai tajuaa, että toisilla on suurempi ensisijaisten sosiaalisten hyöiden indeksi."* (Rawls, 1971, 91/143) Kateutta on kuitenkin todellisessa elämässä olemassa. Rawls (1971, 144) argumentoi, että hänen esittämänsä oikeudenmukaisuuskäsitys on olemukseltaan sellainen, että kateuteen ei juuri ole tarvetta.

Rawlsin mukaan nämä rationaaliset ihmiset alkuasemassa päätyisivät kahteen pääperiaatteeseen. Ensimmäinen näistä, niin kutsuttu *vapausperiaate* takaa, että jokaisella henkilöllä tulisi olla mahdollisuus niin laajaan vapauteen, kuin mahdollista yhteensovitettuna muiden vapauteen. Toinen periaate, *eroperiaate*, on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisen osan mukaan epätasa-arvoisuudet ovat hyväksyttäviä vain silloin, kun ne toimivat huonommassa asemassa olevien eduksi ja toisen mukaan asemien ja virkojen tulee olla tasavertaisesti kaikkien tavoiteltavissa. (Rawls, 1971, 60-61) Näihin periaatteisiin liittyy myös prioriteettiperiaatteita (Rawls, 1971, 302-303). Näitä ja niiden merkitystä tälle tutkielmalle tullaan käsittelemään Rowlandsia käsittelevässä kappaleessa.²

² katso sivu 17

Huolimatta siitä, että kontraktaristiset teoriat, kuten myös Rawlsin teoria nojaa ihmisten haluun saavuttaa hyvä asema itselle, Rawlsin teoria ei ole luonteeltaan egoistinen, vaikka se aluksi saattaisikin tällaiselta vaikuttaa. Rawlsin kuvaamassa alkuasetelmassa, vaikka jokainen toisaalta pyrkiikin saavuttamaan niin korkean elintason itselleen kuin mahdollista, niin itseä sinänsä ei ole mahdollista tunnistaa. Toisin sanoen on erotettava toisistaan alkuasetelman ja todellisen elämän ihmisten intressit. (Rawls, 1971, 13-14, 131, 147)

3. TIETÄMÄTTÖMYYDEN VERHO JA LAJIEPÄTIETOISUUS

3.1 Rawlsin kanta ja sen ongelmallisuus

Rawls ei siis itse ota eläimiä huomioon alkuaseman kuvauksessa, koska hän katsoo, ettei hänen kontraktaristinen teoriansa pysty sisällyttämään eläimiä, vaikka onkin väärin kohdella eläimiä kaltoin (Rawls, 1971, 17, 505, 512). Garner (2003, 4) on kuitenkin huomauttanut, että eläinten kaltoin kohtelun väärä ei sovi yhteen Rawlsin kannattaman moraalisen pluralismin kanssa. Toiminta eläintä kohtaan voi siis olla väärää, mutta pluralistinen henkilökohtaisista preferensseistä riippuva moraalikäsitely ei eläimiä välttämättä edes tällaisilta vääryyksiltä suojele. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että myös eläimet saavat suoran moraalisen suojan oikeudenmukaisuuden periaatteiden alaisina. Näin ne eivät jää moraalipluralismin armoille.

Rawls toteaa, että riittävä syy yhtäläiseen oikeudenmukaisuuteen vaikuttaisi olevan *moraalinen persoona*. Moraalisella henkilöllä on Rawlsin mukaan käsitys hyvästä, sekä ymmärrys ja halu toimia oikeudenmukaisuuden periaatteiden mukaan. (Rawls, 1971, 505) ”Siten yhtäläiseen oikeudenmukaisuuteen velvoitteita on niitä kohtaan, joilla on kyky ottaa osaa lähtöaseman julkiseen ymmärtämiseen ja toimia sen mukaisesti.” (Rawls, 1971, 283/505)

Rawls kuitenkin tiedostetusti jättää selvittämättä sen, onko tämä myös *välttämätön*, vai ainoastaan *riittävä* syy. (Rawls, 1971, 505–506, 512) Tämän siirtymän välttämättömyydestä riittävään Rawls tekee *Oikeudenmukaisuusteoria*-teoksessa, kun taas hänen aikaisemmassa artikkelissaan ”A Sense of Justice” (1963) Rawlsin kanta on tiukempi (Garner, 2003, 5). *Oikeudenmukaisuusteoria*-teoksessa Rawls ilmoittaa, että on riittävä, että oliolla on potentiaalisesti kyky moraalisuuteen, joka tavallisissa olosuhteissa kehittyy moraalisuudeksi. Tämä ei kuitenkaan päde niihin henkilöihin, joilta se jostain syystä puuttuu. (Rawls, 1971, 505, vrt. 506). Rawls toteaa lyhyesti, että jos henkilöltä onnettomuuden seurauksena, tai synnynnäisesti puuttuu oikeudenmukaisuuden käsitys, tämä ei ole syy jättää näitä henkilöitä täysimääräisen yhtäläisen oikeudenmukaisuuden ulkopuolelle (Rawls, 1971, 506). Kuten kommentaattori Garner

(2003, 7, 5; 2011, 166) toteaa, on Rawlsin kanta marginaalisia ihmisryhmiä kohtaan puutteellinen ja tämä on hänen teorialleen ongelmallista. Hän myös uskoo, että tämä puutteellisuus johtuu siitä, että Rawls näkee marginaalisten ihmisryhmien ottamisen yhtäläiseen oikeudenmukaisuuteen avaavan oven myös eläimille. Näiden argumenttien kautta Rowlands pyrkii todistamaan tietämättömyyden verhon ulottuvan oikein käsitettynä myös eläimiin (Rowlands, 236–237).

Toinen aspekti, jonka perusteella eläimet jätetään teorian ulkopuolelle, on Rawlsin käsitys yhteiskunnasta yhteistoiminnallisuuteen pyrkivänä instituutiona. Eläimet eivät osallistu tähän yhteistoiminnallisuuteen esimerkiksi rahaa ansaitsemalla. (Garner, 2011, 161) Kuitenkin on mielestäni huomioitava se, että monet eläimet ovat yhteiskunnassa keino ja monissa tilanteissa edellytys rahan ansaitsemiseen. Ne tuottavat esimerkiksi lihaa ja villaa, sekä toimivat edelleen kulkuvälineinä ja apuna erilaisissa työtehtävissä. Tämä toki pitää paikkansa lähinnä tuotantoeläimille, sekä marginaalisesti joillekin muille eläimille, kuten avustustehtävissä oleville koirille. Voisi myös mahdollisesti ajatella, että esimerkiksi lemmikkieläimet antavat aineetonta hyötyä ihmisille toimiessaan seurana. Myös tässä argumentissa ongelmana on se, että kaikki ihmiset eivät myöskään sinänsä edistä yhteiskunnan toimintaa esimerkiksi työssäkäynnillä. Tästä huolimatta voidaan mielestäni oikeutetusti todeta, ettei tästäkään syystä yhdenkään ihmisyyksilön tulisi olla yhtäläisen oikeudenmukaisuuden ulkopuolella, sillä jokaisella henkilöllä tulisi olla itseisarvo huolimatta panoksesta yhteiskunnalle. Tällaista yhteiskunnalliseen hyötyyn painottuvaa perustelua vastaan argumentoi näin myös Garner (2011, 160). On siis toisaalta irrelevanttia, voidaanko eläimet nähdä yhteiskunnallisesti hyödyllisenä, sillä moraalisen suojan tulisi nähdäkseni olla itseisarvollinen myös eläimille. Kuitenkin, kuten todettu, voidaan myös argumentoida sitä vastaan, etteivät eläimet osallistu yhteistoiminnallisuuteen.

Näkisin mahdollisena, että esimerkiksi, että Rawlsin ehdottaman eroperiaatteen toinen osa on toimiva periaate siitä huolimatta, että se koskee vain ihmisiä. Se ei myöskään mielestäni vaikuta eläinten oikeuksiin, vaan käsittelee vallan jakoa instituutioissa. Se on yksinkertaisesti eläimiin vaikuttamaton, vain ihmisiä koskeva periaate.

Onko kuitenkin syytä, miksi tietämättömyyden verhoa ei tulisi hyödyntää myös lajien välisen moraalien tarkasteluun? Rawlsin ja hänen tuotantonsa kommentoijien tekstien huomioiden kautta näkisin, että tietämättömyyden verhoa on mahdollista soveltaa ei-inhimillisiin eläimiin. Tulen käsittelemään tätä lisää aiheesta kirjoittaneiden henkilöiden tekstien kautta. Yksi mahdollinen lähestymistapa olisi se, että Rawlsin oma teoria pidetään sellaisenaan poliittisia oikeuksia ja ihmisiä käsittelevänä teoriana. Tähän rinnalle vain lisättäisiin toinen teoria, jolla on sama pohja neutraalissa alkutilanteessa. Tämä teoria käsittäisi oikeudenmukaisuuden lajien välillä. Tässä ongelmaksi toisaalta jäisi edelleen se, miten Rawlsin kanta myös marginaalisia ihmisryhmiä kohtaan on puutteellinen. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan sitä, millaisia vaihtoehtoja lajiejätietoisuuden suhteen on tarjottu.

3.2 Lajiejätietoisuuden lisääminen Rawlsin teoriaan

Teen aluksi sen oletuksen, että eläinten tulisi kuulua jonkinlaisen moraalisen suojelun piiriin. Tämän moraalisen suojelun tulisi olla itseisarvoinen, eikä vain välineellinen ja ihmisistä riippuva, kuten epäsuoraa suojelua Rawlsin teorian suhteen kannattavat esittävät.³ Jos siis totean, että Rawlsin teoria sellaisenaan kykenee vain ihmisten preferensseistä riippuvaan moraaliseen suojeluun, on teoria todettava riittämättömäksi. Kysymys, johon pyrin vastaamaan, koskee sitä, millaisen suojan Rawlsin teoria voi eläimille tarjota?

Eläinten jättämistä moraaliteorioiden ulkopuolelle on yritetty perustella erilaisilla eläimiltä väitetysti puuttuvilla ominaisuuksilla, joilla ihmisten voidaan todeta olevan jollakin tapaa eläinten yläpuolella. Tällaisia ominaisuuksia, jotka olisivat moraalisesti merkittäviä ei ole kuitenkaan löydetty. (Gruen, 2017)

Tarkastelun pohjana on siis Rawlsin esittämä alkutilanne. Erotuksena se, että ihmiset (tai tässä esityksessä eläimet, sekä ihmiset) eivät statuksensa lisäksi ole tietoisia tulevista lajistaan. On huomattavaa, että kun sovelletaan Rawlsilaista oikeudenmukaisuusteoriaa eläimiin, mennään teoriassa tietyllä tapaa Rawlsin varsinaisen teorian ulkopuolelle. Rawlsin oma teoria koskee vain ihmisten poliittisia, sekä ekonomisia

³ Katso sivulla 5 annettu esimerkki epäsuorasta moraalista suojelusta

oikeuksia. Kuten todettu, on hyvin selkeää, ettei Rawlsilla ole tarkoituksena sisällyttää eläimiä teoriaan. Rowlands (1997, 236) on sitä mieltä, että eläinten huomioiminen on välttämättömyys Rawlsin oikeassa tulkinnassa ja siten sisältyy Rawlsin teoriaan sellaisenaan. Hän myös pitää hyödyllisenä Rawlsilaisen teorian laajentamista yleisemmän tason moraaliteoriaksi, sen sijaan, että se olisi vain poliittisia oikeuksia käsittelevä (Rowlands, 1997, 236). Tästä huolimatta katsoisin Liberton (2017, 305) tapaan, että lajiulottuvuuden tuominen teoriaan olisi jonkinlaista uusrawlsilaisuutta. Myös lajiepätietoisuuden lisäämistä kritisoinut David Svobda (2016, 973) on väittänyt, että Rowlandsin käsitys on todellisuudessa Rawlsilainen vain pintapuolisesti. Samankaltaisesti toteaa myös Abbey (2007, 4), ettei Rawlsin teoriasta todella ole eläinten moraaliseen suojeluun, jos teoria käsitetään Rawlsin itsensä haluamalla tavalla. *“Only if the veil of ignorance is extricated from its Rawlsian framework and considered as a freestanding heuristic device does it harbour any potential for thinking about animal welfare.”* (Abbey, 2007, 5)

Yhdyn myös siihen näkökulmaan, jossa sisällyttääkseen eläinoikeudellinen näkökulma Rawlsilaiseen teoriaan tulee siis hyväksyä se, että on niin sanotusti astuttava Rawlsin itsensä varpaille. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä este, vaan esimerkiksi Rowlandsin (1997) tapaan voi olla mahdollista tulkita ja laajentaa Rawlsin omaa teoriaa eläinoikeudellisen näkökulman kattavaksi. Kysymys siitä, onko tällainen laajennettu teoria Rawlsilaisuutta, uusrawlsilaisuutta, vai jotain täysin muuta voidaan ajatella olevan tästä erillinen kysymys. Tämä ei sinänsä vaikuta siihen, onko tietämättömyyden verho normatiivisesti hyödyllinen eläinoikeudellisissa kysymyksissä.

Tietämättömyyden verho on täysin hypoteettinen tilanne. Se on työkalu, jonka avulla tarkastellaan instituutioiden oikeudenmukaisuutta ja sosiaalisen pääoman jakautumista. Rawlsinkin mukaan ei tule jäädä liiaksi pohtimaan sitä, miltä tämä tilanne konkreettisesti näyttäisi. Tarkoitus on vain loogisilla prosesseilla selvittää, millaisiin periaatteisiin rationaaliset henkilöt päätyisivät, kun he ovat verhon takana. (Rawls, 1971, 12) Näin tietämättömyyden verhoa voidaan käyttää työkaluna myös yhteiskunnan eläinoikeudellisten osien tarkasteluun.

Valitsen olla käsittelemättä sitä, olisiko teorian johdonmukaisuuden takaamiseksi huomioitava kaikki eläinlajit alkaen yksisoluisista eliöistä, jotka kyllä sisältyvät eläimen käsitteeseen. Voi olla, että rajan voi perustellusti vetää johonkin, mutta tämä alue olisi itsessään liian laaja asia käsiteltäväksi. Riittävää tämän tutkielman kannalta on se, että ainakin joidenkin eläinlajien kohdalla on oikeudenmukaisuuden kannalta kannatettavaa tarkastella, miten tietämättömyyden verho soveltuu eläinoikeudellisten asioiden käsittelyyn. Käsittelen vain joitakin mahdollisia seurauksia tiedostaen sen, että implikaatiot olisivat todennäköisesti paljon laajempia. On melko selvää, että jos tällainen laajentaminen onnistuu, tulee se vaikuttamaan hyvin laajalti eläinten yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Tämä muutos tulisi toisille eläimille todennäköisesti olemaan paljon suurempi, kuin esimerkiksi joillekin lemmikkieläimille (Abbey, 2007, 5).

Yksi vaikeus, joka mielestäni ilmenee, kun tietämättömyyden verhoon lisätään myös lajiejätietoisuus on se, että verhon takana rationaalisilla toimijoilla on enemmän kognitiivisia kykyjä, kuin mahdollisessa tulevassa elämässään. Miten selvittää oikeudenmukainen sopimus lajeja kohtaan, joilla ei ole kykyä tällaisten sopimusten luomiseen ja ymmärtämiseen? Hypoteettinen alkuasema joudutaan aina luomaan ihmisen kontekstista, koska muuta vaihtoehtoa ei ole. Baxter (2004, 96) esittää samankaltaisen ongelman. ja onkin sitä mieltä, että tämä on riittävä este eläinten sisällyttämiselle teoriaan. Oikeaan alkuasetelmaan ei ole mahdollista päästä, eikä tämä ollut Rawlsin tarkoituskaan (Rawls, 1971, 12, 120). Tilanne joudutaan aina luomaan oikeassa elämässä ja oikeassa elämässä sopimuksen luojat ovat ihmisiä, joiden täytyy ainoastaan kyetä käsittelemään oikeudenmukaisuuden periaatteita annettujen rajoitusten sisällä. Tämänkaltaista näkökulmaa puoltaa myös Rowlands (240). Ihmisillä ei ole kokemusta siitä, mitä on olla jokin toinen laji ja tämä johtaa siihen, ettei varmaa tietoa siitä, mitä näiden lajien edustajat itse todella haluaisivat, voi saada. Radikaalissa esimerkissä muurahainen ei muurahaisena ole tietoinen siitä, että se on, tai voisi olla jonkinlaisen moraalisen suojelun alueella. Muurahaisella ei ole kykyä tulevaisuuden pohtimiseen, tai käsitystä mahdollisesta paremmasta elämästä. Toisaalta muurahaisella on vaisto selviytyä ja puolustautua siihen, tai sen kehoon kohdistuvilta uhilta.

Kuitenkaan ihmisilläkään ei ole suoraa tietoa siitä, millaista olisi olla toisenlainen ihminen. Ero on siinä, että toisten ihmisten kanssa kokemuksista voi keskustella suoraan.

Koska alkuasetelmaa ei todellisuudessa ole, ollaan rajoitettuja siihen kehykseen, jonka jo Rawls ilmaisi: alkuasetelmassa toimijat ovat rationaalisia ihmisiä, joilla on perustiedot yhteiskunnan järjestäytymisestä ja psykologiasta (Rawls, 1971, 137, 142, 143). Tämän lisäksi heitä ohjaa jonkinlainen "teoria hyvästä", vaikka he eivät tiedäkään tulevaa hyvyyden käsitystään (Rawls, 1971, 143).

Liberto (2017, 316) on esittänyt yhdeksi ongelmakohtaksi sen, miten ihmisten ja eläinten intressit ovat usein merkittäväällä tavalla toisistaan eroavia. Tämä pätee myös eri eläinlajien kesken. Rawls uskoi, että oikea tapa määrittää oikeudenmukaiset ratkaisut on niin kutsuttu "*maximin*"-perustelu. Tällä estetään se, että pienen joukon kärsimystä ei voida oikeuttaa suuremman joukon hyvinvoinnilla. Maximin on Rawlsin (1971, 152-153) mukaan ratkaisu, johon tietämättömyyden verhon takana päädyttäisiin. Sen mukaan kannattavaa on valita vaihtoehto, jonka huonoin mahdollinen tulos on parempi, kuin muiden vaihtoehtojen huonoimmat tulokset. Tähän päädytään hyödyn maksimoinnin sijaan, sillä tietämättömyyden verhon takana kukaan ei haluaisi ottaa riskiä suuresta hyödystä suuren tappion hinnalla. Rawlsin tarkoituksena on taata jokaiselle mahdollisimman paljon perusvapauksia ja tämä ei saa tapahtua toisen kustannuksella. Tavoitteena on se, että jokainen pystyisi elämään vähintään tyydyttävää elämää.

Ihmisten ja eläinten, sekä eri lajia olevien eläinten mahdollisuudet elää elämää tyydyttävällä tasolla eivät usein kohtaa. Liberto (2017, 315-316) antaa esimerkin siitä, miten hiirelle tyydyttävä elämä voi olla yksinkertaisesti mahdollisuus toteuttaa lajityypillistä elämää suhteellisen turvallisessa ympäristössä. Joissain tilanteissa turvatakseen oman tyydyttävän rajoissa pysyvän elämänsä ihminen taas saattaa joutua jollain tapaa häiritsemään eläimiä, jotka esimerkiksi levittävät tauteja. Myös esimerkiksi lääkkeiden testaaminen vaatii ainakin vielä toistaiseksi koe-eläinten käyttöä.

On melko selvää, että lajiepätietoisuuden lisääminen verhon takana oleville toimijoille tekee periaatteiden muodostamisesta ja niiden soveltamisesta entistä asetelmaa

hankalampaa. Näiden asioiden vaikeus ei kuitenkaan todennäköisesti ole este itse teorian hyödyntämiselle ei-inhimillisten eläinten kohdalla. Kun saadaan konsensus, että tietämättömyyden verho on hyödyllinen ainakin sellaisenaan, voidaan siirtyä tästä seuraaviin tarkentaviin kysymyksiin.

Rawlsin teoria on eläineettisesti puutteellinen. Se tarjoaa epäsuoraa moraalista suoje-
lua, mutta tämä jättää eläinten oikeudet täysin sen varaan, minkä jokainen yksilö ko-
kee oikeudenmukaiseksi. Aineiston perusteella puutteellisuutta on mahdollista kor-
jata. Jotta teoria olisi kokonaisvaltaisemmin toimiva on eläimet otettava huomioon jo
alkuasemassa. Näin ne eivät jää Rawlsin pluralismin armoille. Tämä tapahtuu laa-
jentamalla verhoa niin, että myös lajiepätietoisuus sisältyy siihen.

3.3 Mark Rowlands ja kritiikki

Rowlands on todennäköisesti merkittävin Rawlsilaista teoriaa eläinoikeuksiin sovel-
tamaan pyrkinyt filosofi, joka on myös tullut siihen tulokseen, että Rawlsilaisella teo-
rialla on merkittävää eläinoikeudellista arvoa. Rawlsin teoriaa soveltaneet ovat pyr-
kineet joko laajentamaan hänen teoriaansa, tai kuten Rowlands, osoittamaan, että
Rawlsin teoria pitää oikein käsitettynä jo sisällään ihmisten lisäksi eläimet. (Garner,
2011, 159)

Rawlsin vaatimus on, että alkutilanteessa olevat henkilöt ovat rationaalisia toimijoita
(Rawls, 1971, 142). Tämä vaikuttaa loogiselta ratkaisulta, jotta luodut periaatteet oli-
sivat myös rationaalisia, eivätkä Rawlsin kriitikotkaan lähde tämän väitteen legitimi-
teettiä haastamaan.

Rowlands on avannut perinteistä käsitystä kontraktarismista ja osapuolien rationaa-
lisuudesta niin, että koska nämä rationaaliset henkilöt ovat vastuussa sopimuksesta
ja sen moraalisuudesta, koskevat nämä periaatteet tällöin vain näitä rationaalisia
henkilöitä. Koska eläimiä ei pidetä rationaalisina, ei kontraktaristinen sopimus niitä
koske. Rowlandsin argumentti eläinoikeudellisen kontraktarianismin puolesta on
vastustaa sitä argumenttia, jonka mukaan kontraktaristisen sopimuksen vastaanotta-
jien tulisi välttämättä olla rationaalisia olioita. Hän vetoaa fallasiaan siinä, että jos

eläimiltä evätään rationaalisuuteen vedoten oikeus suoraan, toisista riippumattomaan moraaliseen suojeluun, se tulisi evätä myös epärationaalisilta ihmisiltä. (Rowlands, 236–237) Näin ei kuitenkaan tehdä, ja on mielestäni oikeutettua, ettei ihmisiä rationaalisuuteen vedoten jätettäisi moraalisen suojelun ulkopuolelle.

Rowlands painottaa, että Rawlsin teoriassa on kaksi pääargumenttia, joilla aikaisemmin esitettyjä vapaus- ja eroperiaatetta perustellaan. Näitä Rowlands ehdottaa kutsumattavan nimillä *yhteiskuntasopimuksen argumentti* (social contract argument) ja *intuitiivisen tasa-arvon argumentti* (intuitive equality argument). Rowlandsin väite on, että Rawls ei ole asettanut tarpeeksi painoarvoa jälkimmäiselle argumentille. Intuitiivisen tasa-arvon argumentin mukaan, jos yksilö ei ole tehnyt mitään ansaitakseen jonkin asian, eivät tästä asiasta seuraavat edut moraalisesti kuulu kyseiselle yksilölle. Tämä argumentti on se, joka toimii perustana Rawlsin kutsumalle liberaalille tasa-arvolle. Sen perusteella tietämättömyyden verhon takana olevat yksilöt eivät tiedä itsestään moraalisesti ansaitsemattomia asioita, joihin lukeutuvat sosioekonominen asema ja luonnolliset kyvyt. (Rowlands, 238-239) Yhteiskuntasopimuksen argumentti toteaa sen, että kuvitellussa hypoteettisessa alkuasemassa päätetään oikeudenmukaisuuden periaatteista tietämättömyyden verhon takana (Rowlands, 239).

Rowlands esittää, että tärkeää eläinoikeuksien lisäämiseksi Rawlsin teoriaan on sen hahmottaminen, että intuitiivisia päätöksiä voidaan muokata myös alkuasetelman pohjalta, eikä vain toisin päin: *“Not only can our description of the original position be modified by our intuitive judgments of equality, but so too can our intuitive judgments of equality be modified by our description of the original position.”* (Rowlands, 1997, 241)

Rowlandsin mukaan sosiaalisen sopimuksen argumentti on riippuvainen intuitiivisen tasa-arvon argumentista, koska jälkimmäinen määrittää sen, voidaanko alkuasetelmaa hyväksyä (Rowlands, 1997, 246). Intuitiivisen tasa-arvon argumentista taas voidaan Rowlandsin mukaan johtaa, että rationaalisuus kuuluu muiden ansaitsemattomien ominaisuuksien kanssa tietämättömyyden verhon taakse, ja näin ollen ei ole estettä lajiepätietoisuuden lisäämiseksi verhon taakse. (Rowlands, 1997, 242-243)

Rowlandsin ja muiden filosofien yrityksiä soveltaa Rawlsia niin, että myös eläimet olisivat Rawlsin alkuasetelmassa päätettyjen periaatteiden moraalisen suojelun alaisia ihmisten tavoin ovat myös joutuneet kritiikin kohteeksi. Esimerkiksi Garner (2003, 2011) sekä Svolba (2016) ovat olleet sitä mieltä, että Rawls oli oikeassa siitä, ettei hänen teoriansa kykene toimimaan moraaliteorian ihmisselityksen ulkopuolella. Garnerin (2011, 171–172) kritiikki kohdistuu siihen, että alkuasetelman ihmisiltä odotettu huolenpito eläimiä kohtaan on toiveajattelua. Hän väittää myös, että on kyseenalaista lisätä teoriaan elementtejä alkuperäisen sopimuksen ulkopuolelta. Huolimatta tästä, Garner (2003, 3, 5, 17) kuitenkin pitää Rawlsin teorian kykenemättömyyttä vastata eläinoikeudellisiin kysymyksiin sen kompastuskivenä. Svolba (2016, 977, 983–984) taas kritisoi sitä, miten Rawlsin teorian laajentaminen pois siltä alueelta, johon se alun perin tarkoitettiin, tekee hyvin vaikeaksi yhteiskunnassa moraalisesti oikeutettujen periaatteiden selvittämisen. Sen lisäksi hän (2016, 977) mainitsee, miten Rawls on oikeutettu siihen päätökseen, että henkilöt tietämättömyyden verhon takana tulevat olemaan ihmisiä, koska Rawlsin teoria keskittyy poliittisiin ja ekonomisiin oikeuksiin.

Garner (2003, 2011) on kritisoinut itse Rawlsia siitä, että hänen teoriansa ei yletä eläimiin, sekä Rowlandsia hänen yrityksestään laajentaa Rawlsin teoriaa tähän tarkoitukseen. Garner ja Rowlands ovat siis molemmat samaa mieltä siitä, että Rawlsilla ei ole oikeutettuja perusteita pitää toimivana teoriaa, joka jättää eläinoikeudelliset kysymykset lähes huomiotta. Heidän käsityksensä Rawlsista kuitenkin eroavat siinä, että kun Rowlands ajattelee kykenevänsä täysin Rawlsin oman teorian kautta lisäämään eläimet moraalisen suojelun alaisiksi, on Garner sitä mieltä, että tätä ei voi tehdä pysyttäessä alkuperäisten kontraktarististen rajojen sisäpuolella. (Garner, 2003, 3, 5, 17; Rowlands, 1997, 236).

Garner on huolissaan siitä, millainen yhteisvaikutus Rawlsin kannattamalla moraalipluralismilla ja eläinten yhtäläisen oikeudenmukaisuuden ulkopuolelle jättämisellä on eläinten kohtelulle. Hän väittää, että näin eläinten kohtelusta tulee täysin ihmisten henkilökohtaisten preferenssien alaista. (Garner, 2003, 14) Tämän voidaan nähdä olevan yhteydessä siihen käsitykseen, jossa eläimillä on jonkinlainen epäsuora moraalinen suoja Rawlsin teorian alla, mutta vain silloin, kun ihminen tätä tahtoo.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tietämättömyyden verhon laajentaminen eläimiin on haastavaa eikä mitenkään ongelmatonta. Laajentaminen vaatii sen hyväksymistä, että on osittain hylättävä Rawlsin tulkinta oman teoriansa rajoitteista. Toiseksi, jotta laajentaminen onnistuu, on alkuaseman luonne ymmärrettävä oikein. Alkuasema täytyy ottaa sellaisena kuin se on; täysin hypoteettisena ajattelun työkaluna. Tällöin voidaan jatkaa Tietämättömyyden verhon eläinoikeudellisten ulottuvuuksien käsittelyyn.

Tulos, johon saavutaan, on siis seuraavanlainen. Tietämättömyyden verho tarjoaa yhden mahdollisen työkalun oikeudenmukaisuuden tarkasteluun eläinten suhteen. Rawls pyrki yksilöiden perusteettoman eriarvoisuuden poistamiseen; lajiepätietoisuuden lisääminen pyrkii tämän lisäksi lajien välisen epätasa-arvoisuuden poistamiseen, tai ainakin vähentämiseen.

Tämän tutkielman aiheen saralta on mahdollista tehdä jatkotutkimuksia. Tällaisia tämän tutkielman ulkopuolelle jääneitä kysymyksiä voivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia: mitä tämän sovelluksen käyttöönottaminen käytännössä tarkoittaisi? Koskeeko esimerkiksi moraalinen suojelu kaikkia eläinlajeja tasapuolisesti? Miten tietämättömyyden verhon takana sovitut periaatteet muuttuisivat? Tällaiset kysymykset ovat yhteiskunnallisesti tärkeitä. Vaikka lopulta kaikkia periaatteita, tai niistä johdettuja käytäntöjä ei otettaisi sellaisenaan käyttöön, on kuitenkin hyvä tiedostaa mahdolliset ongelmallisuudet ihmisten suhteessa muihin eläimiin ja tässä tietämättömyyden verhoa on mahdollisuus hyödyntää. Kun ongelmallisuudet ja epätasa-arvoisuuksia paikannetaan, on niihin mahdollista puuttua sellaisella tasolla, joka kulloinkin on mahdollista. Tärkeää olisi kuitenkin pyrkiä siihen, että niitä olisi mahdollisimman vähän. Tämä pätee sekä ihmisiin, että lajien välisiin suhteisiin. Myös Rawlsin tekstiä voi mielestäni tulkita niin, että eriarvoisuuksia tulee olemaan, mutta niitä pyritään vähentämään.

LÄHDELUETTELO

- Abbey, Ruth. 2007. "Rawlsian Resources for Animal Ethics." *Ethics and the Environment* 12 (1): 1-22. <https://dx.doi.org/10.2979/ETE.2007.12.1.1>.
- Baxter, Brian. 2004. *A Theory of Ecological Justice*. London: Routledge.
- Cudd, Ann ja Seena Eftekhari. Talvi 2021 Versio. "Contractarianism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (toim.), <https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/contractarianism/>. Luettu 15.02.2022
- Deigh, John. 2015. *An introduction to ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Driver, Julia. Talvi 2014 Versio. "The History of Utilitarianism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (toim.), <https://plato.stanford.edu/archives/win2014/entries/utilitarianism-history/>. Luettu 14.4.2022
- Garner, Robert. 2003. "Animals, Politics and Justice: Rawlsian Liberalism and the Plight of Non-humans." *Environmental Politics* 12 (2): 3-22. <https://dx.doi.org/10.1080/09644010412331308164>.
- Garner, Robert. 2011. "Rawls, Animals and Justice: New Literature, Same Response." *Res Publica* (Liverpool, England) 18 (2): 159-172. <https://dx.doi.org/10.1007/s11158-011-9173-z>.
- Gruen, Lori. Syksy 2017 Versio. "The Moral Status of Animals", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (toim.), <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/moral-animal/>. Luettu 14.4.2022
- Liberto, Hallie. 2017. "Species Membership and the Veil of Ignorance: What Principles of Justice Would the Representatives of All Animals Choose?" *Utilitas* 29 (3): 299-320. <https://dx.doi.org/10.1017/S0953820816000315>.
- Rawls, John. 1971. *A Theory of Justice*. Original ed. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.
- Rowlands, Mark. 1997. "Contractarianism and Animal Rights." *Journal of Applied Philosophy* 14 (3): 235-247. <https://dx.doi.org/10.1111/1468-5930.00060>.
- Stratton-Lake, Philip. Kesä 2020 Versio. "Intuitionism in Ethics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (toim.), <https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/intuitionism-ethics/>.
- Svolba, David. 2016. "Is There a Rawlsian Argument for Animal Rights?" *Ethical Theory and Moral Practice* 19 (4): 973-984. <https://dx.doi.org/10.1007/s10677-016-9702-0>.
- VanDeVeer, Donald. 1979. "Of Beasts, Persons, and the Original Position." *The Monist* 62 (3): 368-377.